

Серія «Бібліотека «Шкільного світу»
Заснована у 2003 році

Ірина Санковська
Світлана Дмитренко

ЕКОЛОГІЯ

НАСКРІЗНА ЛІНІЯ В ОСВІТІ

Шкільний світ. Бібліотека
Хімія. Біологія. Бібліотека
Класний керівник. Бібліотека
Здоров'я та фізична культура. Бібліотека

КИЇВ
«Видавнича група «Шкільний світ»
2018

УДК 373.3/.5.015.31:502/504(07)

С 53

Санковська Ірина Мечиславівна, викладач кафедри методики та психології дошкільної і початкової освіти Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету ім. Бориса Грінченка

Дмитренко Світлана Сергіївна, головний редактор «Видавничої групи «Шкільний світ»;

Упорядкування:

Дмитренко Світлана Сергіївна

Редакційна рада:

М. Мосієнко — кандидат філологічних наук,

Д. Долгоса, С. Дмитренко, О. Семібаламут, О. Кондратенко

Санковська І.

С 53 Екологія. Наскрізна лінія в освіті / Санковська І. М., Дмитренко С. С.; упоряд. Дмитренко С. С. — Київ: «Видавнична група «Шкільний світ», 2018. — 112 с. — (Серія «Бібліотека «Шкільного світу»).

ISBN 978-966-451-000-1

ISBN 978-617-7644-01-8

Планета Земля — наш спільний дім, тож за правилами добросусідства дбати про дім повинен кожен із нас. Саме тому екологічний компонент повинен пронизувати всі сфери діяльності людини, кожної миті нагадуючи нам про наше значення в складній системі під назвою «природа», привчаючи виважено приймати рішення й брати на себе відповідальність за власні вчинки.

Для формування екологічного світогляду школярів екологія визначена як наскрізна змістова лінія в усіх навчальних програмах закладу загальної середньої освіти. У цьому посібнику проаналізовано теоретичні засади й надано практичні рекомендації щодо реалізації екологічного компонента освітнього процесу.

Посібник стане в пригоді учителям початкових класів, учителям-предметникам, класним керівникам, педагогам-організаторам, заступникам директорів із навчальної та виховної роботи, керівникам гуртків закладів позашкільної освіти, студентам педагогічних ЗВО, батькам та абітурієнтам.

УДК 373.3/.5.015.31:502/504(07)

ISBN 978-966-451-000-1 (серія «Бібл. «Шк. світ»)
ISBN 978-617-7644-01-8

© Санковська І. М., Дмитренко С. С., 2018

© Дмитренко С. С., упорядкування, 2018

© ТОВ «Видавнична група «Шкільний світ»,
дополіграфічна підготовка, 2018

Зміст

Передмова	4
Розділ I. Екологічний компонент у початковій школі	
Екологічний компонент навчальних програм	9
Способи екологізації освітньої діяльності	13
Завдання для самостійного виконання	16
Ігри, вікторини	45
Розділ II. Екологічний компонент як наскрізна лінія програм основної школи	
Екологічний компонент навчальних програм	53
Способи екологізації освітньої діяльності	76
Завдання для самостійного виконання	76
Ігри й розваги	90
Екологічні задачі	94
Розділ III. Екологічний компонент як наскрізна лінія програм інтегрованих курсів	
Екологічний компонент навчальних програм	96
Способи екологізації освітньої діяльності	103
Екологічний проєкт	103
Екологічні задачі	105
Екологічне самооцінювання	106
Використані джерела	109

РОЗДІЛ І.

ЕКОЛОГІЧНИЙ КОМПОНЕНТ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Екологічний компонент навчальних програм

У навчальних програмах початкової школи екологічний компонент виявляється не рівнозначно.

ЛІТЕРАТУРНЕ ЧИТАННЯ

Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 2 — 4-ті класи

Екологічний компонент виявляється в тематиці творів, що відображає різні сторони життя й діяльності людини, сприяє розширенню світогляду дітей, поповненню їхніх знань, засвоєнню найважливіших загальнолюдських цінностей, вихованню найкращих почуттів: любові до рідної землі, мови, природи, шанобливого ставлення до батьків, людей старшого покоління, національних традицій свого народу й культури інших народів.

УКРАЇНСЬКА МОВА

Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1—4-ті класи

У навчальній програмі екологічний зміст не виокремлюють.

ПРИРОДОЗНАВСТВО

Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1—4-ті класи

Основна мета навчального предмета «Природознавство» в початковій школі — формування природознавчої компетентності школярів через засвоєння системи інтегрованих знань про неживу й живу природу, основ екологічних знань, опанування способів навчально-пізнавальної й природоохоронної діяльності, формування ціннісного ставлення до природи та людини.

Досягнення зазначеної мети в програмі передбачає вирішення таких завдань:

- формування наукової картини світу;
- формування елементарних уявлень про об'єкти і явища природи, їх взаємозв'язки в системі «нежива природа — жива природа», «природа — людина»;

- формування способів навчально-пізнавальної й природоохоронної діяльності;
- опанування елементарних дослідницьких умінь;
- набуття досвіду природоохоронної діяльності й застосування його в життєвих ситуаціях;
- засвоєння норм етичного ставлення до природи;
- виховання любові до природи рідного краю;
- ознайомлення з традиціями шанобливого ставлення українського народу до природи.

я у світі

Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 3—4-ті класи

Мета предмета — формування здатності дитини до саморозвитку відповідно до своїх здібностей, інтересів і потреб; виховання молодшого школяра як громадянина України — вільної, демократичної, освіченої людини, здатної до незалежних моральних дій; формування навчальних умінь і навичок та потреби в навчанні, а також здатності до практичного й творчого використання набутих знань; сприяння збагаченню духовного світу й моральної культури дитини, становленню її світогляду.

Оскільки свідомий громадянин своєї держави повинен дбати про збереження й примноження багатств своєї країни, екологічне виховання в межах предмета передбачає вирішення таких завдань:

- виховання гуманної й соціально активної особистості;
- опанування способів діяльності й моделей поведінки, що відповідають чинному законодавству України, ураховують інтереси й потреби громадян, передбачають повагу й взаєморозуміння між людьми;
- формування вміння самостійно приймати відповідальні рішення щодо власної моральної поведінки в різних життєвих ситуаціях;
- утвердження ціннісного ставлення до навколишнього світу й стійких мотивацій до позитивних вчинків.

ОСНОВИ ЗДОРОВ'Я

Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1—4-ті класи

Мета предмета «Основи здоров'я» — формування здоров'язбережувальної компетентності учнів на підставі набуття знань про здоров'я й безпеку, практичними навичками здорового способу життя та безпечної поведінки, формування в них ціннісного ставлення до життя й здоров'я, сприяння їх фізичному, психічному, соціальному та духовному розвитку.

Оскільки екологізація відносин людини й природи сприяє збереженню та примноженню здоров'я людини, завдання екологічного навчання збігаються з головними завданнями предмета, і які визначають як:

- формування в учнів знань про здоров'я, здоровий спосіб життя, безпечну поведінку, взаємозв'язок організму людини з природним, техногенним і соціальним оточенням;
- розвиток в учнів мотивації дбайливого ставлення до власного здоров'я, удосконалення фізичних, соціальних, психічних і духовних його чинників;
- виховання в учнів потреби в здоров'ї, що є важливою життєвою цінністю, свідомого прагнення до ведення здорового способу життя;
- набуття учнями власного здоров'язбережувального досвіду з урахуванням стану здоров'я;
- розгортання в повсякденному житті практичної діяльності задля збереження власного здоров'я й здоров'я інших людей;
- формування в учнів соціальної й життєвої компетентності на підставі засвоєних соціальних норм;
- розвиток навичок взаємодії в сім'ї, школі, колективі, громадянському суспільстві;
- формування в учнів основ споживчої культури, умінь приймати рішення щодо власної поведінки в різних життєвих ситуаціях;
- опанування учнями моделей поведінки й способів діяльності, що відповідають українському законодавству.

МИСТЕЦТВО

Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1—4-ті класи

Мета вивчення навчального предмета «Мистецтво»: під час сприймання й інтерпретації творів мистецтва, практичної художньо-творчої діяльності формувати в учнів комплекс ключових, міжпредметних естетичних і предметних мистецьких компетентностей, що забезпечить здатність до художньо-творчої самореалізації особистості.

Екологічний компонент у межах предмета найкраще виявляється у світоглядно-виховній тематиці програми для 2-го класу, зокрема:

- формування в учнів уявлень про пори року (осінь, зима, весна, літо) в мистецтві й відповідні українські народні свята, обряди, мистецькі традиції (Свято вражаю, Святого Миколая, Новий рік, Різдво, Стрітєння, Великдень, Зустріч весни, Купала тощо);
- усвідомлення можливостей відображення краси довкілля в художніх образах, зв'язків у системі «мистецтво — природа»;
- поглиблення знань про особливості образних мов різних видів мистецтва;
- стимулювання художньо-творчих виявів учнів.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів. 1—4-ті класи

Метою вивчення образотворчого мистецтва є художньо-естетичний розвиток учнів, їхньої емоційної чутливості, практичних творчих умінь, формування стійкого інтересу до образотворчої діяльності, формування загальнокультурної компетентності.

Формування екологічної свідомості учнів засобами предмета відбувається через емоційно-естетичний досвід школярів, культуру почуттів, елементарні світоглядні орієнтири й оцінні судження, основи національної та громадянської свідомості.

Способи екологізації освітньої діяльності

Значна частина запропонованих видів діяльності призначена для самостійної роботи учнів і може належати до 4 типів самостійних робіт:

1. Відтворювальні самостійні роботи за зразком потрібні для запам'ятовування способів дій у конкретних ситуаціях, формування вмінь і навичок та їх міцного засвоєння. Під час виконання робіт цього типу діяльність слухачів не зовсім самостійна, проте значення таких робіт велике: вони формують ґрунт для самостійної діяльності дитини.

2. Реконструктивно-варіативні самостійні роботи дають змогу на підставі раніше отриманих знань і заданої педагогом ідеї самостійно знайти конкретні способи вирішення завдань. Самостійні роботи цього типу сприяють осмисленому перенесенню знань у типові ситуації, виробленню вмінь аналізувати події, явища, факти, формуванню прийомів і методів пізнавальної діяльності, розвитку внутрішніх мотивів пізнання, створюють умови для розвитку розумової активності дітей.

Продуктивна діяльність самостійного застосування набутих знань для вирішення завдань, що виходять за межі відомого зразка й потребує здатності до індуктивних і дедуктивних висновків.

3. Евристичні самостійні роботи формують уміння й навички пошуку відповіді за межами відомого зразка. Дитина сама обирає спосіб вирішення завдання на підставі вже відомих їй знань. Постійний пошук нових рішень, узагальнення й систематизація нових знань, перенесення їх у нові, нестандартні ситуації роблять знання вихованця більш гнучкими, мобільними й формують уміння, навички й потреби самоосвіти.

Для таких видів самостійної діяльності запропоновано такі завдання:

1. Робота з книжкою. Це робота з текстом і графічним матеріалом підручника: переказ основного змісту тексту; складання плану відповіді за прочитаним текстом; короткий план тексту; пошук відповіді на раніше поставлені до тексту завдання; аналіз, порівняння, узагальнення й систематизація матеріалу

кількох підтем. Робота з першоджерелами, довідниками, науково-популярною літературою, підготовка повідомлень за змістом прочитаного.

2. Вправи: тренувальні, відтворювальні й за зразком, складання завдань і запитань та їх розв'язання, рецензування відповідей інших учнів, оцінка їхньої діяльності, вправи, спрямовані на вироблення практичних умінь і навичок.

3. Розв'язання різноманітних завдань і виконання практичних та дослідних робіт.

4. Різноманітні перевірочні самостійні роботи, тести, тексти, твори.

5. Самостійна діяльність, що виявляється в перенесенні знань під час вирішення завдань у суттєво нові ситуації, складанні нових програм прийняття рішень, виробленні аналогового мислення.

4. **Творчі самостійні роботи** є вінцем системи самостійної діяльності дитини, що дає змогу їй отримувати принципово нові знання, зміцнити навички самостійного пошуку знань. Види робіт: проекти, дослідження, творчі роботи, висування гіпотез.

З огляду на вищезазначене пропонують такі види практичних робіт (завдань і вправ), що використовують на заняттях із курсу «Енергозбереження» в районній школі екології:

1. Згрупуй об'єкти, з'єднай у пари.
2. Вкажи зайве.
3. Продовж ланцюжок, синонімічний ряд, вкажи послідовність.
4. Віднови текст.
5. Робота з текстом.
6. Тести.
7. Робота з ілюстративним матеріалом.
8. Знайди відмінності.
9. Інтерактивні вправи: асоціативний куц, сенкан, інтерв'ю.
10. Інтерактивні технології «Незавершене речення», «Мікрофон», «Мозковий штурм».
11. Кросворди, ребуси, розшифрування, анаграми.
12. Робота з таблицями, діаграмами.
13. Проекти, дослідження, спостереження.
14. Ігри, вікторини.
15. Технологічна (особиста) картка.

16. Цікаві вправи й завдання.

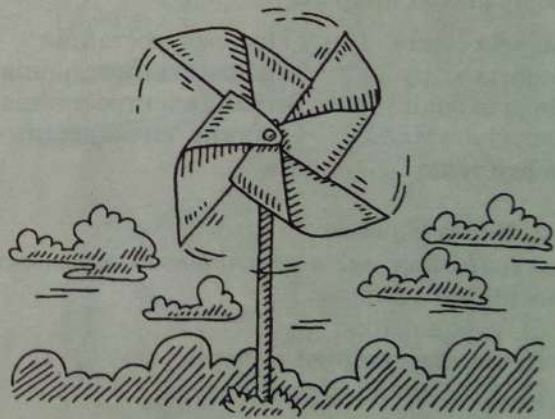
17. Творчі завдання.

Вони певною мірою універсальні й придатні для використання в такому або зміненому вигляді на уроках чи заняттях у будь-яких гуртках і секціях. Здебільшого це інтерактивні вправи, завдання на увагу, кросворди й розшифрування.

Робота з ілюстративним матеріалом, діаграмами й таблицями достатньо добре практикує слухачів у навичках аналізу матеріалів, учить оперувати цифрами й фактами, поліпшує комунікацію.

Проектна робота, участь у дослідженнях і спостереженнях додають школярам практичного життєвого досвіду, учать користуватися самим і надавати рекомендації іншим щодо енергоекономії.

Чекають та із задоволенням виконують молодші школярі такі завдання, що належать до цікавих і творчих. Це потребує нестандартного підходу, незвичайних рішень, групових обговорень і подальших дій. Ну й звісно, чи можливо в початковій школі залишити поза увагою ігрову діяльність?

Завдання для самостійного виконання

1. Згрупуй об'єкти, з'єднай у пари

1.1. Обведи синім олівцем прилади, які використовують для охолодження, а червоним — для обігріву.

Кондиціонер, камін, вентилятор, холодильник, обігрівач, радіатор, сонячний колектор, рефрижиратор, бойлер, повітроохолоджувач, піч.

1.2. Як людина отримує електричну енергію? З'єднай лініями вид енергії й електростанції. Вибери з них ті, що найменше завдають шкоди природі.

Енергія сонця	Гідроелектростанція
Енергія вітру	Теплова електростанція
Енергія води	Вітряна електростанція
Енергія вугілля,	Сонячна електростанція
нафти тощо	

2. Вкажи зайве

2.1. Познач, що з переліченого допоможе очистити повітря:

- гарна погода
- насадження нових дерев
- фільтри на трубах заводів

- сильний вітер
- смог
- спалювання відходів

2.2. Познач, що не живиться від електромережі?

